

UPLATNENIE SOCIÁLNEHO PEDAGÓGA V PROSTREDÍ ŠKOLY

Ivana VOJTAŠEKOVÁ

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

V transformačnom období po roku 1989 došlo v SR aj k nárastu sociálno-patologických javov u dospelých, mládeže a detí. Táto skutočnosť vyvoláva spoločenskú potrebu zvýšenia efektívnosti prevencie nielen v rodine, ale aj vo výchovno-vzdelávacích zariadeniach, s dôrazom na zapojenie čo najširšej bázy subjektov. Mnohé zo štátnych subjektov SR vypracovali akčné plány rozvoja so zameraním na danú oblasť. MŠ SR sa zameralo na oblasť rozšírenia a skvalitnenia vzdelávania pedagogických zamestnancov pracujúcich so žiakmi zo znevýhodneného prostredia (osobitne s deťmi z rómskeho prostredia) a zabezpečenie plnenia „*Národného plánu výchovy k ľudským právam*“⁵⁵². Plán je realizovaný organizovaním vzdelávania v podmienkach rezortu školstva. Cieľom je zlepšiť na školách bezpečnosť predchádzaním sociálno-patologických javov a vytvoriť pozitívnu sociálno-emočnú klímu.

Vo všeobecnosti sa konštatuje, že sociálno-patologické javy predstavujú obecné nežiaduce spoločenské javy, tzn. spoločensky nebezpečné, negatívne, sankciované formy deviantneho správania. Faktory ich podmienenosti predstavujú sociálne normy, t. j. určité spôsoby správania, ktoré v sebe zahŕňajú právo, morálku, obyčaje a tradície, estetické, politické a náboženské normy. Javí sa dať do pozornosti, že výskyt sociálno-patologických javov je podmienený disharmóniou týchto prvkov. Príčiny ich vzniku smerujú k biologickým faktorom, t. j. dedičnej či vrodenej predispozícii, vplyvu rasy, poruchám štruktúry osobnosti, extrémnej psychickej záťaži, patologickej štruktúre rodiny, vplyvu médií atď.

Je všeobecne známe, že na školách narastá výskyt záškoláctva, šikanovania, rasovej diskriminácie a pod. Vzniká tak priestor pôsobenia sociálnej pedagogiky (a tým aj sociálneho pedagóga) formou

⁵⁵² *Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005-2014*. [online]. [2011-15-04]. Dostupné na internete: <<http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=436>>.

interdisciplinárneho prístupu. Sociálna pedagogika sa vždy zameriavala a zameriava na oblasť preventívnych aktivít. Špecifickú formu pomoci žiakom má v školách poskytovať práve sociálny pedagóg. Základom jeho práce je sociálno-výchovná činnosť so žiakmi v problémových situáciách, resp. v práci so žiakmi z dysfunkčných rodín. Na základe odbornej teoretickej i praktickej pripravenosti nájde uplatnenie i v prevencii sociálno-patologických javov.

NIEKTORÉ POZNATKY O SOCIÁLNO M PRACOVNÍKOVI AKO VÝCHO- DISKO PRE UPLATNENIE SOCIÁLNEHO PEDAGÓGA V PROSTREDÍ ŠKO- LY

Súčasťou života človeka je aj sociálne myslenie. Láskou k blížnemu determinované pôsobenie v oblasti sociálnej služby predstavuje konkrétne formy podpory chudobných, chorých, rodín, seniorov ako aj mnohých iných jednotlivcov či skupín odkázaných na pomoc odborných pracovníkov v oblasti sociálnej práce. Podstatou tohto konania je láska. *„Poskytnutie pomoci svojim blížnym nemá byť len otázkou slušnosti alebo súcitu, ale predovšetkým prejavom lásky k blížnemu – Božiemu obrazu.“*⁵⁵³ Poskytovaním kvalitnej sociálnej služby tým, ktorí ju potrebujú a presadzovanie kresťanských hodnôt je prejavom kresťanskej viery sociálneho pracovníka. Vzorom sociálneho pracovníka je samotný Christos, ktorý rozdával lásku, trpezlivosť, dobrotu, láskavosť a radosť všetkým bez rozdielu. *„Je veľmi dôležité, aby si človek uvedomil, že celé ľudstvo pochádza z ľudského páru, ktorý stvoril Boh. To znamená, že všetci ľudia, nezávislé od rasy, farby, jazyka, či vzdelania sú obdarení tým, že majú Boží pôvod.“*⁵⁵⁴ Hangoni vymedzuje atribúty kresťanského sociálneho pracovníka a uvádza, že sociálny pracovník *„má byť pre klienta sociálnej práce osobnosťou, má mať vysoký morálny kredit, veľké duchovné skúsenosti, ktoré je hodné napodobňovať a taktiež má zvláštny dôraz ukázať na náboženské, duchovné východiská s tým, že ak hriechom človek upadol do nešťastia, tak uvedomenie si svojho poklesu a pokánie sú prvými*

⁵⁵³ GERKA, M. 2007. *Sociálna služba v Cirkvi. Sol' zeme*. 1. vyd. Prešov : Grafotlač, 2007, s. 75.

⁵⁵⁴ ZOZULAK, J. 2010. Človek v centre pozornosti sociálneho pracovníka. In: *Sociálna a duchovná revue. Vedecko-odborný recenzovaný zborník*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2010, I/2010, č. 2, s. 4.

*predpokladmi a podmienkami úspešného východiska zo situácie.*⁵⁵⁵ Hlavným cieľom pôsobnosti sociálneho pracovníka, vnímajúceho svoju prácu ako poslanie, je pomoc človeku, ktorý je na túto pomoc odkázaný. Podstatou je jeho stotožnenie sa s danou prácou, ktorá od neho vyžaduje profesionálny prístup. Nemenej dôležitou je viera sociálneho pracovníka, ktorá by mala dopĺňať jeho odborné kompetencie v súkromnom aj v pracovnom živote. Zároveň napomáhať k ľudským rozhodnutiam a riešeniam problémov. „Človek sa stáva Božím spolupracovníkom len vtedy, ak koná nie obyčajné skutky, ale skutky viery, ktoré zahŕňajú slová, činy, myšlienky, túžby, želania a všeobecne všetky postoje a činnosti človeka, pre ktorého je otázka viery prvoradá a určujúca“.⁵⁵⁶ Na príkladoch svätých Otcov je možné vidieť nesmiernu oddanosť pre sociálnu službu blížnemu, pričom tá nie je determinovaná ideou zisku, či prestíže. „Vasilij Veľký je jeden z najväčších teológov v celej histórii Cirkvi, svojim vlastným príkladom učil, ako je potrebné postarať sa o trpiacich, čím napodobňoval Christa.“⁵⁵⁷

V snahe vymedzenia profesie vnímame „sociálneho pracovníka ako odborníka (profesionála), ktorý sa zaoberá sociálnou pomocou jednotlivcom, skupine alebo komunite, ktorí sa dočasne alebo trvalo nachádzajú v problémovej situácii vyžadujúcej spoločenskú sociálnu intervenciu. Svojou činnosťou pomáha zlepšovať, resp. saturovať životnú funkčnosť jednotlivca, skupiny alebo komunity tým, že prispieva k mobilizácii zdrojov, ktoré sú k takémuto riešeniu potrebné.“⁵⁵⁸ Prostredníctvom komplexu osobnostných predpokladov, charakterových vlastností a odbornej spôsobilosti vplýva na klientov, je schopný ovplyvniť ich postoje, názory. „Z bežnej experiencie je zrejmé, že každý normálny človek dennodenne vedome a slobodne rozhoduje o svojich skutkoch. To predovšetkým znamená, že pozná cieľ ku ktorému smeruje svoju aktivitu a pri usmerňovaní a riadení prihliada na voľajaké jemu známe pravidlá. Napokon to znamená, že keď človek môže riadiť a usmerňovať svoju činnosť, že je vo svojom rozhodovaní slobodný, a preto je za svoje rozhodnutie aj

⁵⁵⁵ HANGONI, T. 2010. Zvyšovanie profesionálnych kompetencií sociálneho pracovníka. In *Sociálna a duchovná revue. Vedecko-odborný recenzovaný zborník*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta. 2010, I/2010, č. 4, s. 62.

⁵⁵⁶ ŽUPINA, M. 2010. Konanie dobrých skutkov človeka v synergii s Božou blahodateľou. In *Sociálna a duchovná revue. Vedecko-odborný recenzovaný zborník*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta. 2010, I/2010, č. 1, s. 38.

⁵⁵⁷ ZOZULAK, J. 2005. Sociálna práca Vasilija Veľkého. In *Sociálna práca a jej kresťanské dimenzie*. Prešov : Grafotlač. 2005. s. 36.

⁵⁵⁸ TOKÁROVÁ, A. et.al. 2007. *Sociálna práca Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*. 3. vyd. Prešov : Akcent Print, 2007. s. 40.

zodpovedný“.⁵⁵⁹ Hodnotou ľudských skutkov a ich riadením sa zaoberá filozofická disciplína etika (ethos – mrav, zvyk). Jej cieľom je usporiadanie ľudských skutkov tak, aby boli v súlade s potrebami a vnímaním prirodzeného ľudského rozumu. Spolužitie ľudí predpokladá humanné správanie, preto hovoriť o etike predstavuje možnosť hovoriť o živote ľudí. Filozofická etika sa zaoberá mnohými podobnými otázkami, ktorými sa zaoberá aj kresťanská teológia. „Filozofi aj teológovia pri definovaní etiky prezentujú závery, ktoré sú si veľmi blízke“.⁵⁶⁰ Župina uvádza, že „etický poriadok existujúci vo svete vyjadruje vôľu osobného Boha, ktorý je Stvoriteľom sveta i tým, ktorý sa o neho stará. Etický život potom nie je ničím iným, ako prispôsobovaním sa Božej vôli.“⁵⁶¹

V prípade stanovenia pravidiel správania v jednotlivých profesiách hovoríme o etickom kódexe. „Profesijný etický kódex predstavuje normatívny systém, ktorý sa vyznačuje vnútornou koordinovanosťou a presnou štruktúrou. Cieľom etického kódexu je stanoviť a podporovať základné zásady a pravidla správania sa zamestnanca pri výkone povolania a tak vytvárať základ pre budovanie dôvery.“⁵⁶² Dňa 31. mája 2007 Valným zhromaždením Asociácie sociálnych pracovníkov na Slovensku bol prijatý „Etický kódex sociálnych pracovníkov Slovenskej republiky“ inšpirovaný Medzinárodnou federáciou sociálnych pracovníkov (IFSW – International Federation of Social Workers), ktorá v roku 1992 predložila ako prvá Deklaráciu etických princípov sociálnej práce. Preambula kódexu sociálnych pracovníkov pojednáva o sociálnej práci neopomínajúc medzinárodne uznávané normy, ktorými sa pri svojej práci riadia sociálni pracovníci. Zahŕňa funkcie a poslanie tejto profesie s akcentom na napĺňanie potrieb jednotlivcov a skupín v národnom i medzinárodnom meradle.⁵⁶³

⁵⁵⁹ ROHÁČ, J. – DANCÁK, P. 2009. *Kapitoly o práve a etike*. 1. vyd. Prešov : Tlačiareň svidnická, 2009. s. 59.

⁵⁶⁰ ŽUPINA, M. 2003. *Kresťanská etika a jej miesto v systematickej teológii* 1. 1. vyd. Prešov : Grafotlač. 2003, s. 25

⁵⁶¹ ŽUPINA, M. 2003. *Kresťanská etika a jej miesto v systematickej teológii* 1. 1. vyd. Prešov : Grafotlač.s. 13.

⁵⁶² ROHÁČ, J. – DANCÁK, P. 2009. *Kapitoly o práve a etike*. 1. vyd. Prešov : Tlačiareň svidnická, 2009. s. 103.

⁵⁶³ *Code of Ethics of the National Association of Social Workers*. [online]. [2011-25-03]. Dostupné na internete: <<http://www.socialworkers.org/pubs/code/code.asp>>.

KVALIFIKAČNÉ PREDPOKLADY A ĎALŠIE VZDELÁVANIE SOCIÁLNYCH PRACOVNÍKOV V INTENCIÁCH ZÁKONA NR SR Č. 448/2008 Z.Z. O SOCIÁLNYCH SLUŽBÁCH⁵⁶⁴

Zákon NR SR č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách „*upravuje právne vzťahy pri poskytovaní sociálnych služieb, financovanie sociálnych služieb a dohľad nad poskytovaním sociálnych služieb.*“⁵⁶⁵

Podľa § 84 ods. 7 spomínaného zákona sociálny pracovník je „*FO, ktorá získala vysokoškolské vzdelanie v študijnom odbore sociálna práca v prvom stupni, druhom stupni alebo má uznaný doklad o takomto vysokoškolskom vzdelaní vydaná zahraničnou vysokou školou.*“ Podľa už spomínaného zákona k úlohám sociálneho pracovníka patria:

- a) Základné sociálne poradenstvo a pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov
- b) Špecializované sociálne poradenstvo
- c) Špecializované sociálne poradenstvo pre fyzickú osobu s ťažkým zdravotným postihnutím
- d) Supervízia
- e) Opatrovateľská služba
- f) Tlmočnícka služba
- g) Pomoc pri výkone opatrovníckych práv a povinností
- h) Vychovávateľ a ďalší pedagogický zamestnanec v zariadení musí spĺňať kvalifikačné predpoklady podľa osobitného predpisu.
- i) Činnosť pracovnej terapie
- j) Koordináciu výkonu poskytovania sociálnej rehabilitačnej činnosti.⁵⁶⁶

V tomto kontexte javí sa potreba prezentovať kvalifikačné predpoklady v intenciách požiadaviek zákonodarcu v súčasnej platnej úprave. Podľa uvádzaného zákona vykonáva činnosť sociálnych služieb fyzická osoba, ktorá je :

⁵⁶⁴ Úplné znenie Zákon o sociálnych službách č. 448/2008 Z.z. a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

⁵⁶⁵ Tamže, § 1.

⁵⁶⁶ Zákon o sociálnych službách č. 448/2008 Z.z. a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov. § 84, ods. 4-15.

a) spôsobilá na právne úkony v plnom rozsahu a
b) odborne spôsobilá na výkon týchto činností. Vyššie odborné vzdelanie získava fyzická osoba absolvovaním vzdelávacieho programu akreditovaného podľa osobitného predpisu⁵⁶⁷ v študijných odboroch zameraných na

- a) sociálnu prácu,
- b) sociálnu pedagogiku,
- c) špeciálnu pedagogiku,
- d) liečebnú pedagogiku,
- e) andragogiku,
- f) sociálnu a humanitnú prácu,
- g) sociálno-právnu činnosť a
- h) charitatívno misijnú činnosť.

Vysokoškolské vzdelanie je akceptované vtedy, ak je získané štúdiom v bakalárskom študijnom programe alebo v magisterskom študijnom programe zameranom na

- a) sociálnu prácu,
- b) sociálnu pedagogiku,
- c) špeciálnu pedagogiku,
- d) liečebnú pedagogiku,
- e) psychológiu

akreditovanom podľa osobitného predpisu⁵⁶⁸ alebo uznaný doklad o takom vysokoškolskom vzdelávaní vydaný zahraničnou školou.

Zákonodarca upravil, že ďalšie vzdelávanie na účely zákona č. 448/2008 Z.z. je „prehlbovanie kvalifikácie odborných zamestnancov.“ Cieľom ďalšieho vzdelávania je predbežné udržiavanie, zdokonaľovanie a dopĺňanie požadovaných vedomostí a schopností potrebných na vykonávanie pracovných činností v oblasti sociálnych služieb.⁵⁶⁹ Ďalšie vzdelávanie zamestnancov vykonávajúcich pracovné činnosti v oblasti sociálnych služieb sa môže vykonávať:

⁵⁶⁷ Pozri Zákon NR SR č. 254/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁵⁶⁸ Pozri Zákon NR SR č. 131/2002 Z.z. o vysokých školách v znení neskorších predpisov.

⁵⁶⁹ Pri uznávaní odbornej kvalifikácie alebo inej spôsobilosti štátnych príslušníkov štátov Európskeho hospodárskeho priestoru sa postupuje podľa osobitných predpisov, t.j. Zákon č. 477/2002 Z.z. o uznávaní odborných kvalifikácií a o doplnení zákona NR SR č. 145/1995 Z.z. O správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov.

- a) ako špecializované vzdelávanie zabezpečované strednými školami alebo vysokými školami nadväzujúcimi na získanú kvalifikáciu,
- b) účasť na akreditovaných kurzoch,
- c) účasť na školiacich akciách v sociálnej oblasti,
- d) účasť na sociálno-psychologických výcvikoch alebo
- d) pravidelná lekárska činnosť alebo publikačná činnosť.⁵⁷⁰

SOCIÁLNY PEDAGÓG A JEHO ÚLOHY PODĽA ZÁKONA NR SR Č. 317/2009 Z.Z. O PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOCH A ODBORNÝCH PRACOVNÍKOCH

Vychádzajúc z obsahu predchádzajúcej časti predmetnej práce boli sme motivovaní spracovať pozíciu sociálneho pedagóga vrátane jeho úloh podľa inej právnej úpravy, konkrétne zákona NR SR č. 317/2009 Z.z. o pedagogických zamestnancoch a odborných pracovníkoch. Úvodom tejto časti žiada sa naznačiť niektoré tendencie školskej sociálnej práce z histórie. Sociálna práca ako taká zaznamenala v poslednom desaťročí výrazný posun v pred, čím reaguje na výzvy a požiadavky doby. Jedná sa o jej kvalitatívny a kvantitatívny rozvoj. Tak nachádza sociálna práca svoje uplatnenie v rôznych oblastiach rezortov, o.i aj v zariadení školy.⁵⁷¹

ÚLOHY SOCIÁLNEHO PEDAGÓGA Z HISTORICKÉHO HĽADISKA

Prvé formy súčasnej školskej sociálnej práce siahajú do prelomu 19. a 20. storočia, oblasti Veľkej Británie a USA. Školská sociálna práca sa v nich rozvíja približne od rokov 1906-1907, kedy v mestách Boston, Hartford a New York City začali v školách pracovať prví sociálni pracovníci.⁵⁷² Školská sociálna práca sa vo svojich začiatkoch zameriavala prevažne na pomoc deťom zo sociálne slabých rodín. V prvom rade podporovala školskú dochádzku a neskôr

⁵⁷⁰ Zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách, § 84, ods. 21.

⁵⁷¹ V súčasnosti je tento model sociálnej práce využívaný napr. v Argentíne, Austrálii, Kanade, Estónsku, Fínsku, Nemecku, Ghane, Hong Kongu, Maarsku, Japonsku, Korei, Macedónsku, Mongolsku, Saudskej Arábii, Singapore, Sri Lanke, Švédsku, Thajsku, Spojených Arabských Emirátoch, Veľkej Británii a USA.

⁵⁷² Pozri SKIDMORE, R. A. – THACKERAY, M. J. - FARLEY, O. W. 1996. *Introduction to Social Work*. New Jersey : Gita Offset Printers, 1996. s. 168.

rozšírila svoju pôsobnosť na oblasť prevencie sociálnych problémov na školách. Konkrétne formy pomoci predstavovali činnosti súvisiace so zabezpečením finančných prostriedkov súvisiacich so školskou dochádzkou. Úlohou sociálnych pedagógov bolo vytvoriť spoluprácu medzi domovom, školou a komunitou. Základnou pracovnou metódou sociálnych pedagógov bola prípadová práca. Od roku 1919 sa školskí sociálni pracovníci organizujú v samostatnej asociácii.⁵⁷³ V rovnakom období sa začínajú objavovať prvé zmienky (aj štúdie) o význame, poslaní a úlohách sociálnych pedagógov.⁵⁷⁴ Od 30-tych rokov sa rozvíjalo školské poradenstvo; od 60-tych rokov sa školskí sociálni pracovníci angažovali okrem oblasti školstva aj v oblasti zdravotníctva, kultúry, vnútra, obrany, spravodlivosti. Po určitom útlme rozvoja v 70-tych rokoch, od 80-tych rokov až po súčasnosť zaznamenáva školská sociálna práca opäť rozmach. Z uvedeného náčrtu v komparácii s dejinami slovenskej sociálnej práce je zrejmá odlišnosť. V slovenskej odbornej literatúre z oblasti sociálnej práce takmer absentuje problematika školskej sociálnej práce, napriek rozsiahlym spoločenským procesom a javom, ktoré mali dosah aj na školské prostredie.⁵⁷⁵

ČINNOSŤ SOCIÁLNEHO PEDAGÓGA

Činnosť sociálneho pedagóga je v súčasnosti, rovnako ako v histórii, zameraná na deti a mládež. Pozitívne možno hodnotiť prijatie zákona o výchove a vzdelávaní⁵⁷⁶ z 22. mája 2008. Paragraf 19 spomínaného zákona vymedzuje „*Kategórie odborných zamestnancov*“, kde patria :

- a) psychológ, školský psychológ,

⁵⁷³ School Social Work Association of America. [online]. [cit. 2011-15-4]. Dostupné na: <<https://www.sswaa.org/>>. School Social Work Association of America sa venuje propagácii školskej sociálnej práce, profesionálnemu rozvoju školských sociálnych pracovníkov; podpore pozitívneho prístupu k vzdelávaniu zo strany študentov a ich rodín.

⁵⁷⁴ RICHMOND, M. E. 1922. *What is Social Case work. An introductory description*. [online]. New York : Russell Sage Foundation, 1922. [2011-20-03]. Dostupné na internete: <<http://www.steyaert.org/canonpdfs/1922,%20Richmond,%20what%20is%20social%20casework.pdf>>.

⁵⁷⁵ Pozri MATULAYOVÁ, T. 2008. Možnosti rozvoja školskej sociálnej práce na Slovensku. In *Školská sociálna práca. Zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou*. Trnava : Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, 2008. s. 93-103.

⁵⁷⁶ Zákon NR SR č. 245/2008 o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

- b) školský logopéd,
- c) špeciálny pedagóg, školský špeciálny pedagóg, terénny špeciálny pedagóg,
- d) liečebný pedagóg,
- e) sociálny pedagóg.

Podľa zákona NR SR č. 317/2009 Z.z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch sociálny pedagóg „vykonáva odborné činnosti v rámci prevencie, intervencie a poskytovania poradenstva najmä pre deti a žiakov ohrozených sociálno-patologickými javmi, zo sociálne znevýhodneného prostredia, drogovu závislých alebo inak znevýhodnených deťom a žiakom, ich zákonných zástupcov a pedagogických zamestnancov škôl a školských zariadení. Sociálny pedagóg plní úlohy sociálnej výchovy, podpory prosociálneho, etického správania, sociálnopedagogickej diagnostiky prostredia a vzťahov, sociálnopedagogického poradenstva, prevencie sociálnopatologických javov a reedukácie správania. Vykonáva expertíznu činnosť a osvetovú činnosť.“⁵⁷⁷

Sociálny pedagóg je odborným zamestnancom školy, ktorého cieľom práce je dosiahnuť zníženie alebo úplnú elimináciu negatívnych prejavov v správaní žiakov na škole. Tiež pomáha pri začleňovaní žiakov s poruchami správania do bežných tried a podporuje vytváranie pozitívnej sociálno-emocionálnej klímy medzi žiakmi, učiteľmi a rodičmi. Sociálny pedagóg je teda relevantná pomoc v žiaka priamo v prostredí školy. Je jeho diagnostik a v rámci svojich kompetencií aj terapeut a vychovávateľ. Nemožno opomenúť aj úlohu sociálneho pedagóga ako mediatora medzi rodičmi dieťaťa a inými odborníkmi (napr. psychológ, sociálni pracovníci v oblasti kurately atď.). Sociálny pedagóg rieši mnohé problémy - výchovné ťažkosti, nevhodné správanie v triede, emocionálne a sociálne problémy žiakov, delikvenciu. Z uvedeného možno konštatovať, že ide o nový fenomén sociálneho pedagóga, ktorý zapadá do priestoru sociálnej práce a preto javí sa potreba rozšíriť jeho pôsobnosť na viacerých základných a stredných školách, pravda pri efektívnej koordinácii jeho činnosti s Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny.

PREVENCIA SOCIÁLNOPATOLOGICKÝCH JAVOV NA ŠKOLÁCH

⁵⁷⁷ Pozri Zákon NR SR č. 317/2009 Z.z. O pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 24.

V nadväznosti na predchádzajúci text tejto práce nemožno opomenúť ani problematiku prevencie kriminality a iných patologických javov. Konkrétne ide o to, že 1. januára 2009 nadobudol účinnosť nový zákon č. 583/2008 Z.z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti, ktorý vymedzuje organizáciu a pôsobnosť orgánov verejnej moci v oblasti prevencie kriminality. Sociálny pracovník je o.i. predovšetkým realizátorom prevencie vzniku a výskytu sociálno-patologických javov.

Prevencia je najdôležitejšou a najsprávnejšou cestou predchádzania vzniku a rozvoju mnohých sociálno-patologických. Na účely spomínaného zákona sa prevenciou rozumie „*cieľavedomé, plánovité, koordinované a komplexné pôsobenie na príčiny a podmienky, ktoré vyvolávajú alebo umožňujú kriminalitu a inú protispoločenskú činnosť, s cieľom ich predchádzania, potláčania a zamedzovania; to sa vzťahuje aj na prevenciu inej protispoločenskej činnosti*“.⁵⁷⁸ Ide teda o činnosť najúčinniejšieho predchádzania. Prevenciou je teda forma individuálnej participácie v procese eliminácie sociálno-patologických javov. Prvoradá je výchova detí a mládeže k zdravému životnému štýlu, k osvojeniu pozitívneho sociálneho správania sa a rozvoju osobnosti. Záškoláctvo, šikanovanie, zneužívanie alkoholu a drog, vandalizmus ako aj iné formy nežiaduceho správania sú častokrát dôsledkom neschopnosti vyrovnáť sa s osobnými problémami, požiadavkami sociálneho prostredia, školskými problémami, náročnými životnými situáciami a pod. Odborníci participujúci na tomto procese v prvom rade musia pamätať na práva detí. 30. septembra 1990 podpísala ČSFR Dohovor o právach dieťaťa. Aj po rozdelení ČSFR, 1. januára 1993, Slovenská republika už ako samostatný štát prevzala práva a povinnosti z tohto Dohovoru. Základné ľudské práva sú zakotvené v Ústave Slovenskej republiky v Hlave č. 2, podľa ktorej sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.⁵⁷⁹ Z práv a povinností dieťaťa by mali vychádzať prvotné princípy pre výchovu. Výchovu v zmysle morálky a zákonnej povinnosti chápeme ako snahu ovplyvňovať deti a mladých tak, aby sa stali morálne a duchovne, spoločensky a profesionálne, telesne i duševne zdatnými. Existujúca platná právna úprava preto zabezpečuje dieťaťu ochranu pred ohrozením a zanedbávaním. V rámci dôslednej a aktívnej ochrany detí

⁵⁷⁸ Zákon NR SR č. 583/2008 Z.z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 3.

⁵⁷⁹ Pozri Ústava SR č. 92/1992 Zb.

pred negatívnymi spoločenskými javmi nemožno preto zabúdať predovšetkým na realizáciu ich práv podľa Dohovoru o právach dieťaťa.⁵⁸⁰

Do prevencie realizovanej v podmienkach školy sa zapájajú školské prostredie, rodinné prostredie, poradenské zariadenia, organizácie voľno časových aktivít. Realizácia prevencie sociálno-patologických javov v školách je v prevažnej miere realizovaná pedagógom s pedagogickou praxou v rozsahu 5-20 rokov. Ide o koordinátora prevencie sociálno-patologických javov, ktorému je funkcia určená zo strany vedenia školy. Potrebné je, aby prevenciu vykonával odborník pripravený v otázkach prevencie využívajúci účinné stratégie na dosiahnutie preventívnej práce. Tu sa otvára ideálny priestor pre funkciu sociálneho pedagóga. Prostredníctvom vhodne zvolených metód zameraných na prevenciu sociálno-patologických javov tak vystupuje ako koordinátor prevencie, komunikačný prvok s pedagógmi, rodičmi žiakov a poradenskými zariadeniami. V prípade nevyhnutnosti je kompetentný adekvátne zasiahnuť. Súčasní učitelia sa vo svojej každodennej praxi musia vyrovnávať okrem tzv. tradičných problémov detí (vývojové poruchy, neurotické problémy, agresivita, poruchy učenia) aj so stále vzrastajúcim počtom tzv. neštandardných pedagogických situácií.⁵⁸¹ Sociálny pedagóg v zariadení školy by mal teda vykonávať prácu, ktorá by mala mať funkciu preventívnu, korektívnu i kompenzujúcu pre tie prípady a subjekty, žiakov i učiteľov, ktoré hľadajú oporu v situáciách, na ktoré nie sú pripravené a nevedia, ako sa zachovať, najmä v javoch, ktoré sa vyskytujú v škole a vo vzťahu so školou. Sociálny pedagóg musí byť flexibilný, kreatívny a schopný demonštrovať kompetencie v celom rade oblastí. Preto nevyhnutnou súčasťou práce sociálneho pedagóga je aj projektová činnosť a spolupráca s médiami. Uvedené úlohy a kompetencie školského sociálneho pracovníka sú jednoznačne odlišné od úloh pedagóga, asistenta pedagóga či psychológa školy. Možnosť zváženia možnosti vytvoriť funkciu školského sociálneho

⁵⁸⁰ Rovnako ombudsman koná v záujme iných, pomáha iným ľuďom chrániť ich práva a slobody v konaní pred úradmi. Detský ombudsman koná pre všetky deti a mladých ľudí, ktorí sa chcú dozvedieť viac o svojich právach, o tom, ako si ich môžu uplatňovať a chrániť, poskytnúť informácie o problémoch, s ktorými sa denno-denne stretávajú, ale aj o možnostiach ich riešenia.

⁵⁸¹ Jedná sa napríklad o protesty a nedisciplinovanosť, žiacke žarty a recesia, spory medzi žiakmi, zvláštne vzťahy medzi učiteľmi a žiakmi a pod.

pracovníka preto zmenil aj „Miléniu – Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 až 20 rokov.“⁵⁸²

Na základe uvedeného je možné vymedziť úlohy sociálneho pedagóga na školách (v procese prevencie a eliminácie sociálno-patologických javov), ku ktorým zaraďujeme:

- včasná diagnostika ohrozenia žiaka,
- sociálne poradenstvo s cieľom odporučiť poskytnutie odborných poradenských služieb špecializovanými inštitúciami rodičom a žiakom,
- spoluprácu s vybranými inštitúciami,
- práca s rodičmi žiakov,
- podpora detí so špeciálnymi potrebami (talentované, handicapované),
- pomoc pri integrácii dieťaťa do školy,
- realizácia preventívnych voľno časových programov a aktivít,
- duchovná podpora žiakov,
- sociálno-právna ochrana detí,
- spoločné hodiny s pedagógom - triednické hodiny, hodiny etiky, náboženstva, občianskej výchovy,
- diskusné činnosti,
- účasť na pedagogických poradách, informovanie pedagógov,
- zvyšovanie odbornej spôsobilosti pre daný druh sociálnej práce,
- prispôbenie odborných metód intervencie odlišnostiam, návykom, spôsobilostiam, mysleniu žiakov,
- využívanie a podpora prirodzene prejaveneho záujmu žiakov,
- objasňovanie spoločenských noriem, nácvik zručností u žiakov,
- organizovanie aktivít za účasti žiakov, rodičov a učiteľov pričom pútavou formou akcentovať význam vzdelania, potrebu starostlivosti o zdravie, hodnotu prosocialného správania,
- zváženie možností uplatnenia pozitívnej diskriminácie s cieľom motivácie žiakov,
- podpora informovanosti odborných pracovníkov v systéme výchovy.

⁵⁸² *Miléniu – Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 až 20 rokov.* [online]. [2011-04-04]. Dostupné na internete: <http://www.obcianskeoko.sk/vdiskusie/skolstvo/mile_nium_newsletter.pdf>.

ZÁVER

Sociálno-patologické javy predstavujú spoločensky nežiaduce správanie, ktoré nie je v súlade s požadovanými a očakávanými formami správania. Je to široké spektrum javov hraničiacich s kriminalitou. Ciele a metódy preventívnej sociálnej práce sú v mnohých bodoch identické s filozofiou prevencie kriminality, t.j. predchádzanie nežiaducich a negatívnych javov, ktoré by mohli narušiť harmonický vývin jedinca. Efektívna prevencia môže tak predstavovať celkové zvyšovanie kultúrnej a hodnotovej úrovne spoločnosti. Preventívna je najefektívnejšou formou riešenia sociálnych problémov, preto je jej venovaná v SR patričná pozornosť.

Súčasný systém psychologickkej, poradenskej a špeciálno-výchovnej starostlivosti by mal v prvom rade dostatočne využívať preventívny princíp včasnej a dôslednej intervencie. Sociálny pracovník sa vo svojom procese zameriava predovšetkým na plnenie úloh v oblasti prevencie a riešenia sociálno-patologických javov. Uplatnenie sociálneho pedagóga v zariadení školy by mohlo predstavovať odbremenenie pedagógov z procesu prevencie. Svojimi aktivitami pôsobí na pedagógov, žiakov ale aj na ich zákonných zástupcov. Predstavuje možnosť ako odborne zabezpečiť prevenciu priamo v prostredí školy. Zároveň medzi dôležité úlohy školského sociálneho pracovníka (sociálneho pedagóga) patrí práve zabezpečenie kvalitnej spolupráce školy a rodiny, pretože bez tejto spolupráce nie je reálna realizácia efektívnej prevencie.

Sociálny pedagóg je odborným zamestnancom školy. Pomáha nielen pri eliminácii negatívnych prejavov v správaní žiakov, ale aj v procese začleňovania žiakov do prostredia školy a postupným vytváraním pozitívnej klímy v tomto prostredí. Individuálnym či skupinovým prístupom rieši mnohé problémy súvisiace s výchovnými ťažkosťami a sociálnymi problémami detí. Práca sociálneho pedagóga je v záujme a v prospech žiaka, a tým aj v prospech spoločnosti.

Zoznam bibliografických odkazov

- BIBLIA. 1979. *Písmo Sväté Starej a Novej Zmluvy*. Liptovský Mikuláš, 1979. ISBN 0 564 03222 0.
- Code of Ethics of the National Association of Social Workers*. [online]. [2011-25-03]. Dostupné na internete: <<http://www.socialworkers.org/pubs/code/code.asp>>.
- GERKA, M. 2007. *Sociálna služba v Cirkvi. Soľ zeme*. 1. vyd. Prešov : Grafotlač, 2007. 75 s. ISBN 978-80-8068-639-0.
- HANGONI, T. 2010. Zvyšovanie profesionálnych kompetencií sociálneho pracovníka. In *Sociálna a duchovná revue. Vedecko-odborný recenzovaný zborník*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2010, roč. I, č. 4. s. 55–65. ISSN 1338-290X.
- MATULAYOVÁ, T. 2008. Možnosti rozvoja školskej sociálnej práce na Slovensku. In *Školská sociálna práca. Zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou*. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, 2008. s. 93–103. ISBN 978-80-8082-246-0.
- Milénium – Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 až 20 rokov*. [online]. [2011-04-04]. Dostupné na internete: <http://www.obcianskeoko.sk/vdiskusie/skolstvo/milenium_ewsletter.pdf>.
- Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005-2014*. [online]. [2011-15-04]. Dostupné na internete: <<http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=436>>.
- RICHMOND, M. E. 1922. *What is Social Case work. An introductory description*. [online]. New York : Russell Sage Foundation, 1922. [2011-20-03]. Dostupné na internete: <<http://www.steyaert.org/canonpdfs/1922,%20Richmond,%20what%20is%20social%20casework.pdf>>.
- ROHÁČ, J. – DANCÁK, P. 2009. *Kapitoly o práve a etike*. Prešov : Tlačiareň svidnícka, 2009. s. 59–103. ISBN 978-80-89271-73-3.
- School Social Work Association of America*. [online]. [2011-15-4]. Dostupné na internete: <<https://www.sswaa.org/>>.
- SKIDMORE, R. A. – THACKERAY, M. J. - FARLEY, O. W. 1996. *Itroduction to Social Work*. New Jersey : Gita Offset Printers , 1996. 168 s. ISBN 978-81-266-5040-8.

- TOKÁROVÁ, A. et.al. 2007. *Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*. 3. vyd. Prešov : Akcent Print, 2007. 40 s. ISBN 978-80-969419-8-8.
- Ústava SR č. 92/1992 Zb.
- Zákon NR SR č. 131/2002 Z.z. o vysokých školách v znení neskorších predpisov.
- Zákon NR SR č. 254/2008 Z.z o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon NR SR č. 317/2009 Z.z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon NR SR č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.
- Zákon NR SR č. 583/2008 Z.z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- ZOZULAK, J. 2005. Sociálna práca Vasilija Veľkého. In *Sociálna práca a jej kresťanské dimenzie*. Prešov : Grafotlač, 2005. 33-40 s. ISBN 80-8068-357-3.
- ZOZULAK, J. 2010. Človek v centre pozornosti sociálneho pracovníka. In *Sociálna a duchovná revue. Vedecko-odborný recenzovaný zborník*. , Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2010, roč. I, č. 2. s. 3–12. ISBN 978-80-555-0180-2.
- ŽUPINA, M. 2003. *Kresťanská etika a jej miesto v systematickej teológii* 1. 1. vyd. Prešov : Grafotlač, 2003. ISBN 80-8068-237-2.
- ŽUPINA, M. 2010 Konanie dobrých skutkov človeka v synergii s Božou blahodaťou. In *Sociálna a duchovná revue. Vedecko-odborný recenzovaný zborník*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, roč. I., č. 1. PU v Prešove, s. 37–44. ISBN 978-80-555-0156-7.

APPLICATION OF THE SOCIAL EDUCATORS IN THE SCHOOL ENVIRONMENT

Ivana VOJTAŠEKOVÁ, doctorand, Orthodox Theological Faculty, University of Presov. Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, vojtasekova@gmail.com, 00421517724729

Abstract

The paper highlighted the role and functions of social educator in a school environment. It is importance in the process of preventing and solving socio-pathological phenomenon. Education and training of students is a prerequisite for the successful progress of schools and society. The social educator is a functional article prevention and resolution of socio - pathological phenomenon in school and outside of this area.

Key words

Social worker, school, prevention, socio-pathological phenomenon, social educator, student, social environment, family